

PRZENIKAĆ (56) *vb impf*

e oraz a jasne.

inf przenikać (2). ◇ *praes 1 sg* przenikâm (2). ◇ *3 sg* przenikâ (27). ◇ *3 pl* przenikają (10). ◇ *praet 2 sg f* -ś przenikała (1). ◇ *3 sg m* przenikâl (3). *n* przenikało (3). ◇ *3 pl m pers* przenikali (1). *subst* przenikały (1). ◇ *con 3 sg m by* przenikâl (1). *f by* przenikała (1). ◇ *part praes act* przenikając (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w. s.v. przeniknąć.

1. *Przedostawać się przez powierzchnię w głąb lub na wylot; penetrare PolAnt, Calep, Cn; persidere, transire Calep, Cn; accedere ad interiora, descendere, ferri deorsum, intrare penitus, pervadere Calep; permanare, permeare, tramare, transabire, traviare, travolare Cn (33) : Penetro – Przenikam, przepadam. Calep 772a, 790b.*

A. *Przez punkt (27) :*

a. *O przedmiotach ostrych i spiczastych: przekłuwać, przedziurawiać, przecinać, przebijać, wbijać się [w tym: co (1)] (6) :*

Zwrot: »przez skorę przenikać« (1): Czemu ná to nie baczyłś że cie Pan zowie ćirniem/ głogiem/ á ostem/ ktory áz przez skórę przenika: á nie thylko w ciało/ ále práwie w dużę kole owieczki iego RejPos 189.

Przen: Sprawiać ból, cierpienie (5) :

Zwroty: »jak(o) miecz (boleści a. żalności) przenikać« (4): HistAl F8; Abowiem łynowye ludzcy ty włońności máyą/ Ze yák naołtrzeyłłá zbroją nyewinne zżyryą/ Ięzyki ich yák ostry myecz włłedy przenikáją. LubPs O2v; iz y máłce iego świętey/ rozzaliwłzy łie vpadku ich/ iáko miecz boleści przenika łerce iey. RejPos 30v, 29v.

»przenikać serce« (3): RejPos 29v, 30v; Leć przenika łerce me wielkie nie baczenie/ Twoje [ziemio węgierska] y Páná mego łłuzł moich wzgárdzenie. CzahTr I2.

»wnętrznosci przenikać« (1): izali nie dołyc mam ná zwirzhnih cięłzkołciach moich/ ktore wnątrznółci moie iáko miecz przenikáią [que ipsa viscera mea ut gladius vibrant] HistAl F8.

b. *O żmijach: kąsać, wprowadzać jad (1) : Iaculus, Nieyáki wąż/ ten włazy ná drzewá á s wielkim pędem łie łpufłza ták ná zwierzętá yáko y ná ludzie y przeniká [! błędne znakowanie]. Mącz 161d.*

c. *O wyobrażonej osi ziemskiej i niebieskiej: przecinać [co] (2) : Sáma ół/ która pręłki krąg niebieski toczy/ Z mieyłcá łwego by namniéy nigdy nie wykroczy. Ale trwa niezrułzona/ ziemię przenikáiąc/ A w poły práwie nieba obá kónccá máiąc Włczépioné KochPhaen 2, 19.*

d. *O promieniach świetlnych [co] (2) : [gęłtość ich [szarańczy] roiu ledwo Słóńce przenikáło StryjKron 656.]*

Fraza: »promień przenika« (1): Pátrzayże ná promienie/ gdy gmách przenikáią RejWiz 154.

Przen (1) :

W porównaniu (1): GrabowSet F4 cf Fraza.

Fraza: »promień przenika« (1): TWey łálki promień Pánie wyłokołci/ Iák kágániec przenika GrabowSet F4.

e. *O wzroku (6) :*

przenikać przez co (1): GórnDworz Cc4 cf W przen.

W przeni (1) :

W porównaniu (1): oczy łáme/ iáko pewni od łercá pośłowie/ siła łpráwić mogą: bo nietelko odkrywáią myśli náłze/ ále theż częstokróć gwałtownemi promieńmi łwemi/ przenikáiąc przez drugie oczy/ iáko iáńność przez łkło do vpodobánego łercá/ zágrzewáią ie *GórnDworz Cc4*.

Przeni: O wszechwiedzy Boga (5) :

przenikać co (5): Pan mocą łwą przenika wżytki trudności łwiátá. *LubPs M2v marg. Cf Zwroty*.

Fraza: »oko przenika (**[dokąd]**)« (1): *SarnStat 998; [Zgrzeźyłem przeciw Niebu, to iełt/ przed Duchámi Angiełłkimi/ y Dufzámi Świętymi; [...] á przed tobą, tho iełt/ w łkritołci łumnienia mego, dokąd oczy łámego Bogá przenikáć mogą HerbOdpow Ccc8].*

Zwroty: »głębokość przenikać« (1): *Lecz iełłize iemu [Bogu]/ czymby zákryć oko/ Swiát nie ma/ bo widzi wzdłufz/ y gdzie głęboko/ Głębokość przenika/ á zá iákąż Pánie Załłoną/ złość náłzá/ bełpieczną łię słtánie? GrabowSet C4.*

»przenikać serdeczne skrytołci, wiadomołci« [*szyk zmienny*] (1:1): ná łwiádectwo oney wżiał zá łwiádká łámego Bogá/ ktory iełt iłtną prawdą/ y łerdeczne wiadomołci ludzkie przenika. *PowodPr 47; Choćby kto grzechem kogo chćiał hánbić ze złołci/ Bóg łam/ ktory przenika łerdeczne łkrytołci/ Wyzwoli go z fráfunku ZawJeft 22.*

»przenikać wszytki rzeczy« (1): kóróego [*Stworzyciela*] oko przenika wżytki rzeczy *SarnStat 998.*

f. O głołsie; przeni (1) :

Zwrot: »uszy przenikać« (1): *Niełłychána nowiná włzy áż przeniká [! błędne znakowanie]. GosłCast 50.*

g. O kroplach: drążyć; przeni [co] (1) : Iéy bowiem łzy łerdeczne łkálę przenikáią/ Y przeźrzoczyłtym z góry łtrumieniem łpadáią. *KochTr 15.*

h. Przedostawać się przez chmury do nieba, w poblize Boga; przeni (8) :

α) O duszy ludzkiej po łmierci (1) :

Zwrot: »przenikać obłoki« (1): *Tám gdzie [Stefan Batory] zołtáwił łmiertelne zewłoki/ Kiedy iego duch przenikał obłoki. GrochKal 19.*

β) O prołbach, skargach, modlitwach (7) :

przenikać k czemu (1): Wołánye me przenikáło áż k twey obliczności *LubPs E*.

Zwrot: »przenikać niebo (a. niebios), obłoki, przez niebios« [*w tym: niebo i obłoki (1)*] [*w tym: przed kogo (1); czym (1)*] [*szyk zmienny*] (4:2:1): *LubPs E marg; ktorich [wdów] łzy á nieobronienie od krzywdy/ niebo przenikáią. LeszczRzecz A4; RejPos [136]; Modlitwá człowieká łtrápionego/ przeniká [! błędne znakowanie] obłoki [nubes penetravit]/ á nie przełtánie/ áni łię włpokoi/ áłz przydzie przed Náwysłzego. BudBib Eccli 35/18; Ofiáry w tym tylko łámym kołłciele przed Máiełtat Boży/ przez wżyłtkie niebiołá przenikáią ReszPrz 24; LatHar [+10]. [Cf też znacz. 2. »serce przenikać« OrzRozm Q3]*

B. Przez więkšą powierzchnię [co] (3) : *Wifnie czarne [...] łá łmaku kwalnego zawieráiące y łciłkaiące [...] zołádek łuchołcią łwą wyłufzáią/ grube wilkołci przenika [lege: przenikáją]. FalZioł III 21c.*

a. O lekarstwach: wchłaniać się (2) : Oxypora, Nieyáka mǎsć s octem przemiefzána áby tym mocniej przenikáá. *Mqcz* 271d; [Potym vbiy białki iáiove z wodą/ ley uań [!] miałto moczu/ Tego też vczyń po dzieśięć kroć/ áż mocż zás wízyłtek wymoknie/ y zǎ kǎżdym nálanim wzrułz á zmiefzay/ áby przenikał *SienHerb* 582b].

Zwrot: »przenikać ciało« (1): Ale [srebro żywe] dla śprawy iego tedy iefth ciepłe/ to iefth iż przenika przechodząc mocznie ciało *FalZioł* III 35a.

C. W sposób cudowny [co] (1) :

W porównaniu (1): ktoryby [duch] śćkło iáko promień łoneczny/ y kámień też nie rufzáiąc go y pieczęći iego/ y drzwi też przenikał *CzechEp* 344.

2. Trafiać do umysłu lub uczuć człowieka, nie pozostawiać obojętnym, wzburzać, wzruszać; vibrare *HistAl*; *descendere PolAnt*; *penetrare, permanare, permeare Cn* [w tym: co (12)] (18) :

W porównaniu (3): Gdyż też oni łowá yego nicowáli/ A práwye nád oley fáłłsem przenikáli/ Sercá wyernych Páńskich/ wyodac ie do złego *LubPs* Ov; *LatHar* +5v. *Cf* »jako miecz przenikać«.

Zwroty: »duszę przenikać« (1): á więc Kátholickim piáńzom nie będzie fię godziło o [...] cnoćie Modlitwy świętey [...] piáć/ iefli fię godzi drugim/ rzeczy/ ktore gorzey niżli strzáły/ duŝe ludzkie obráźliwie przenikáią/ do oczu/ vřzu/ y ręku ludzkich podávác? *LatHar* +5v.

»jako miecz przenikać« (1): Słowo Páńskie iáko myecz ogniŝthy śpráwą duchá ŝwiethego przenika fercá ludzkye. *LubPs* E3 marg.

»sumnienie przenikać« (1): Bo ma też ŝwoię mowę krew męczeńka/ ktora ácz nie przez vřzy wchodzi/ ále funnienie mordercow ŝwoich przenika y ŝciłka. *SkarŻyw* 131.

»przenikać aż do wnętrzości (a. do dusze wnętrzej), wnętrzości« [szyk zmienny] (2:1): Słowá pochlebcowe fá iáko rány tháiemne/ á wřzakoż przenikáią áż do wnętrzości [*descidunt ad interiora ventris*]. *BibRadz Prov* 26/22; *KuczBKat* 115; ale ŝkwierk y platz infzich barzo mi wnetrzności przenikal *Paprup* E3.

Szereg: »przenikać i ścisnąć« (1): *SkarŻyw* 131 *cf* »sumnienie przenikać«.

W przen (13) :

Zwrot: »serce (a. wnętrzości serca (a. serdeczne)), do serca (a. do gruntu serca) przenikać« [w tym: czym (2)] [szyk zmienny] (10:3): *MurzHist* Tv; *LubPs* E3 marg, Ov, cc2; ktorych [*Demostenesa i Cycerona*] poważne łowá/ mądre ŝentencye/ przenikáią nietylko fercá ludzkie/ ále y te obłoki niebiełkie. *OrzRozm* Q3; Náđ to/ kiedy ie [sakramenty] rozdáváią/ iż moc wielka y dołkonála Duchá Świętego/ ktory przenika wnętrzości fercá náłzego/ przy tym bywa *KuczBKat* 120; *SkarŻyw* 310; *ReszList* 153; *ArtKanc* A13v; Bo y Krolewny vrodziwey/ łowá Przyiemne/ oycá nie dłuęo trzymáły: Wřzákże do fercá przedsię przenikáły. *GrochKal* 9; Gniewliweŝ morze ŝmiechém vřmięrzáá: Kámienneŝ ferce łowý przenikáá. *KochFrag* 27; *SkarKaz* 519b; Cyprydy ŝynie/ Bożku bez litoŝci/ Oczóm ŝzkodliwy/ A fułzacy koŝci/ Do gruntu fercá Stucznie przenikáiąc/ Swoim poŝtrzáem Nie zbytym ŝtrzeláiąc. *GosłCast* 40.

3. O wrażeniach: być doznawanym, ogarniać (5) :

a. O wrażeniach fizycznych (1) :

Zwrot: »kości przenikać« (1): Y będąc w onym frogim zimnie/ gdy iufz krew fię w nich zsiadała/
gdy zębami łzczęgotáli/ żyły fię kurczyły/ á kości mroz przenikał *SkarŻyw* 207.

b. *O emocjach; zawsze w zwrocie:* »serce przenikać« [szyk zmienny] (4) :

Frazy: »strach przenika« (1): Smył mi trwoże/ Pánie/ twoy ład łprawiedliwy/ [...] Strách/ ferce
przenika *GrabowSet* N2v.

»żal (a. żałość) przenika« [szyk zmienny] (3): Czego iż w was nie dokońcá widziemy (brácia mila)
żałóć ferce náfze przenika. *KarnNap* A2v; *CzahTr* E4v, G4v.

Synonimy: 1. *przechodzić, przeciskać się*; 2. *pobudzać, poruszać, wzruszać*.

Formacje współrdzenne cf NIKNAĆ.

Cf **PRZENIKAJĄCY, PRZENIKANIE**

RS